

жодну людину. Вони показують нам те, що варто жити, завжди вірити у краще і не здаватись!.. навіть якщо на фініші нас чекає поразка [12, 25].

Своєрідний заклик до чистої і не порочної боротьби за майбутнє. Нехай нічого не буде, але все ж краще дозволити бунтувати «гарячій крові у жилах»[1, 4], щось робити... Ніж сісти і замкнутись і собі, чекаючи кінця. Леся Українка не боялась жити, протистояти страху і безсиллю. Весь біль і страх викладала у поезію...

Таким чином, яскравий талант Віктора Лазарука, виявився у художній досконалості й оригінальності викладу матеріалу, що дозволяє нам побачити постать Лесі Українки, видатної поетеси, прекрасної, сильної жінки. І все ж розуміння всього живого, бачення прекрасного у сірій реальності і навіть при страшній хворобі, не може не вражати своєю сміливістю і оптимізмом.

Джерела та література:

1. Вербич В. Полісся таємниці знає та голос вічності розтаємничує: після прочитання книги Віктора Лазарука «Отрок Осінь» / В. Вербич // Сім'я і дім. Нар. трибуна. – 2006. – 29 черв. – С. 4.
2. «Ворожу на вужах, по пташиному лету...»: Вікторові Лазаруку – 70 // Світязь: альманах Волин. орг. Нац. спілки письмен. України. – Луцьк, 2003. – Вип. 9. – С. 158-160.
3. Гром О. Ф. Цвіт папороті: (за творчістю Віктора Лазарука) / О. Ф. Гром // Література рідного краю: зб. метод. матеріалів. – Луцьк, 2000. – С. 15-21.
4. Лазарук В. Безсмертя. Нечімне / В. Лазарук // Незгасна зоря України: поет. антол. – Луцьк, 2001. – С. 33-40.
5. Лазарук В. В оправі кипарисів: вірші, комент., док. / В. Лазарук. – Луцьк: Волин. обл. друк., 2003. – 152 с.
6. Лазарук В. Глаголи землі: поезії / В. Лазарук. – Львів: Каменяр, 1987. – 93 с.
7. Лазарук В. Із нових поезій / В. Лазарук // Волинь-нова. – 2005, – 13 жовт.
8. Лазарук В. Літораль: вірші, поеми / В. Лазарук. – К.: Рад. письменник, 1990. – 236 с.
9. Лазарук В. Музика верховіть: поезії / В. Лазарук. – К.: Молодь, 1966. – 95 с.
10. Лазарук В. Нариси, статті, есе / В. Лазарук. – Луцьк: Гранослов, 1995. – 142 с.
11. Лазарук В. Озерний дзвін: поезії / В. Лазарук. – К.: Молодь, 1982. – 88 с.
12. Лазарук В. Отрок Осінь: поезія, публіцистика / В. Лазарук. – Луцьк: Надстир'я, 2005. – 488 с.

УДК 994 (477)

Ірина Скакальська

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БОРИСА КОЗУБСЬКОГО

Стаття присвячена дослідженню життєвого та професійного шляху Бориса Козубського, адвоката, громадсько-політичного діяча, людини, яка уособлювала боротьбу національної еліти за незалежність українського народу. У дослідженні основний акцент зроблено на формування історичного портрету діяча у контексті його доби. Показано репресивні заходи влади проти українських патріотів. Висвітлено діяльність та спільну боротьбу соратників Бориса Козубського. Автор обстоює думку, що Борис Козубський належить до діячів, що формували підвалини нашої державності.

Ключові слова: Борис Козубський, адвокат, громадсько-політичний діяч, Кременець, Волинь, «Просвіта», польський сейм, незалежність.

Скакальська І. Б. Государствообразовательная деятельность Бориса Козубского

Статья посвящена исследованию жизненного и профессионального пути Бориса Козубского, адвоката, общественно-политического деятеля, человека, который воплощает борьбу национальной элиты за независимость украинского народа. В исследовании основной акцент сделан на формировании исторического портрета к контексте эпохи. Показаны репрессивные действия власти против украинских патриотов. Освещена деятельность и общая борьба соратников Бориса Козубского. Автор придерживается позиции, что Борис Козубский принадлежит к тем деятелям, которые сформировали основание украинской государственности.

Ключевые слова: Борис Козубский, адвокат, общественно-политический деятель, Кременец, Волинь, «Просвита», польский сейм, независимость.

The article investigates the life and professional path of Boris Kozubskoho, lawyer, public and political figure, a man who personified the struggle for independence of the national elite Ukrainian people. The study focuses on the formation of a historical portrait figure in the context of his era. Showing repressive measures against the government of Ukrainian patriots. S activity and joint struggle colleagues Boris Kozubskoho. Is argued that Boris Kozubskyy refers to

figures that form the foundation of our statehood.

Key words: Boris Kozubsky, lawyer, social and political activist, Kremenets, Volyn, "Enlightenment", the Polish parliament, independence.

Боротьба за незалежність у період Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр. вивела на історичну авансцену непересічних особистостей, які своїм життям, активною діяльністю творили нову політичну реальність, їх не зломали репресії, вони прагнули здобути незалежність для свого народу. Тому актуальним є вивчення та використання досвіду минулих поколінь у сьогодні. Адвокат Борис Козубський не лише займався юридичною практикою, але мав свою чітку громадянську позицію. У цьому контексті важливо ознайомитись з його діяльністю.

Метою представленої наукової праці є формування історичного портрету Бориса Козубського в контексті політичного життя Волині першої половини ХХ ст.

На території Західної Волині, що входила до складу Другої Речі Посполитої, у міжвоєнний період ХХ ст. була сконцентрована національна еліта. У м. Кременці проживало багато інтелігентів, і серед них родина – Козубських.

У Державному архіві Житомирської області зберігаються документальні згадки про рід Козубських. Перша з них – про Йосипа Козубського, який навчався в Любарській василіанській школі, відтак – у Вінницькій духовній академії. Онук Йосипа Козубського Микола був, як і його дід теж священиком [1]. Найстарший його син Микола після закінчення медичного факультету Київського університету ім. Св. Володимира в 1892 р. отримав призначення на посаду сільського лікаря в містечко Вишнівець Кременецького повіту [2, арк.11]. Саме він є батьком Бориса Козубського.

У 1894 р. лікар М. М. Козубський купив маєток у селі Великому Раківці, недалеко від Вишнівця. До речі, його син Борис народився 1886 р. в Житомирі ще до переїзду на Волинь [3, с.8]. Дитинство Бориса пройшло в Кременецькому повіті. І в школі, й в Острозькій гімназії Борис Козубський вирізнявся з-посеред ровесницького загалу гостротою розуму. Закінчивши 1906 р. гімназію, вступив на правничий факультет Київського університету імені Св. Володимира. Невдовзі за участь у студентських заворушеннях потрапив у поле зору царської охоранки. Від переслідувань змушений був рятуватися переїздом до Харкова, щоб продовжити там не тільки навчання в університеті, але й боротьбу проти російського царизму.

У 1913 р. випускник Харківського університету розпочав правничу кар'єру в адвокатській конторі М. Міхновського. Під впливом М. Міхновського молодий адвокат Б. Козубський вступив до РУП (Революційної української партії) й остаточно сформувався як політик. Як бачимо, у Миколи Міхновського молодий Борис переймав не лише професійну майстерність, але і політичний досвід. Боротьба за Українську самостійну державу стала його незмінним життєвим кредо [4]. Його громадсько-політична діяльність припала на час піднесення національного руху початку ХХ століття, Першої світової війни й української революції 1917–1921 рр., міжвоєнний період, коли Західна Волинь перебувала у складі Другої Речі Посполитої, Другої світової війни та радянської влади.

Згодом подружжя Козубських (Борис одружився ще студентом) переїхало до Києва. Праці правника-політика друкував тижневик «Слово», редакторами якого був С. Петлюра [5, с.34]. Згодом Козубські переїжджають на Волинь у Кременець.

Лютнева революція 1917 р. проголосила повалення в Росії монархії Романових. Почалася нова ера бурхливих перемін в житті кременчан повіту та України. У квітні 1917 р. в Києві відбувся Український національний конгрес, на якому Бориса Козубського обрали, як представника Волині, до Центральної Ради від Української революційної партії [6]. Становлення парламентських форм правління в період українського національного державотворення значно вплинуло на розгортання української національної революції. Тому, як член Центральної Ради, Борис Козубський безпосередньо брав участь у цих процесах і політичних змінах в Україні.

У Кременці почала діяти повітова земська управа, до її складу увійшов адвокат Б. Козубський. У цей період в місті починає своє функціонування міська управа і дума. Головою Кременецької міської думи у 1917-1919 рр. був Б. Козубський.

У місті Кременець 4 листопада 1917 р. відбулося перше засідання новообраної Кременецької міської думи, яка працювала до вступу у місто більшовиків у червні 1919 р. На цьому засіданні головою Кременецької міської думи було обрано Бориса Козубського. Під час зібрання було засуджено більшовицький переворот; задекларовано підтримку Тимчасового уряду та Української Центральної Ради; створено Кременецький Комітет Громадянської безпеки [7, с.73].

Голова міської думи Козубський зумів організувати роботу думи так, щоб життя міста не залежало від депутатів, які часто не з'являлися на засідання [7, с.74]. Тут проявились його блискучі організаторські здібності.

За часів головування Бориса Козубського міська дума вирішувала значну кількість питань та проблем. Зокрема, запровадження 8-и годинного робочого дня, встановлення нових податків, допомога безробітним, обрання членів опікунської ради Кременецького комерційного училища, встановлення орендної плати за міську землю тощо [8, арк. 36].

Одним із свідчень становлення української державності на Кременеччині був випуск паперових грошей номіналом 1, 3, 5 і 10 гривень у 1918 р., зокрема, на купюрах стояв підпис голови повітової управи Б. Козубського [9, с. 126]. Ці гроші друкували в Кременецькій друкарні і вони були в обігу протягом року [5, с.35].

У липні 1919 р. польські війська зайняли Кременець та арештували Бориса Козубського з багатьма друзями по революційній боротьбі та запроторили його до концтабору в містечку Домб'є неподалік від Кракова. Правдами й неправдами Олена Козубська вирвала ледь живого чоловіка з неволі [6]. Це був перший досвід поневірянь, які випали на долю Б. Козубського та його родини. Отже, переслідування з боку окупаційної влади за політичну діяльність та націоналістичні переконання, то ще одна риса до історичного портрету Б. Козубського.

У 1920-30-х рр. Козубський працює адвокатом у м. Кременці [10]. Просвітяни обрали Б. Козубського головою товариства. Він бере участь у створенні читалень «Просвіти», українських кооперативів, банків. Його соратниками стали В. Дорошенко, В. Гнажевський, С. Жук [11, с.44]. Родина Козубських віддала кілька приміщень власного помешкання під осідки «Просвіти» й «Союзу українок» [2, арк.12]. Бачимо на яку самопожертву задля громади були здатні представники тогочасної еліти. Активна небайдужість – ставлення громадських інтересів вище особистих, така характеристика доповнює історичний портрет Б. Козубського.

У Кременці працювала група активних діячів українського культурно-просвітницького відродження. Ядро цієї групи склали політичні емігранти, а саме: Сергій Бачинський, Роман Бжеський, Василь Біднов, Володимир Дорошенко, Семен Жук, Борис Козубський, В. Гнажевський, В. Кавун, І. Капітонець та інші. Завдячуючи їхній активній праці, у селах повіту утворювались хати-читальні, бібліотеки, осередки «Просвіти». У самому Кременці була заснована читальня української літератури та бібліотека [12, с.83].

Будучи головою «Просвіти» Б. Козубський часто влаштовував урочисті академії присвячені відомим діячам української історії та культури. Водночас він виступав на них з доповідями про видатних людей. З нагоди проведення таких культурно-масових заходів по місту заздалегідь розклеювали кольорові афіші, а внизу зазначалося: «Відповідальний – Борис Козубський» [5, с.21].

З ініціативи Б. Козубського у Кременці засновано книгарню, для неї, знову ж таки, родина Козубських виділила кімнати у власному будинку, а згодом «Просвіта» орендувала для книгозбірні приміщення на центральній вулиці міста – Широкій [13, с.125].

Варто підкреслити, що свій досвід політичної діяльності, який Б. Козубський здобув під час Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр., він застосував для подальшої боротьби за державність України.

Українці були чисельною національною меншиною в Другій Речі Посполитій, але були ще інші національності, тому логіка підказувала те, щоб активізувати боротьбу за свої права, особливо на час виборів до польського парламенту, необхідно було об'єднатись. Було створено Блок національних меншин, що виставив свій список під № 16, він вийшов переможцем на всьому просторі українських територій. На Волині блок зібрав 16 депутатських мандатів, серед них і Б. Козубський став послом сейму [14, с. 127]. Під час передвиборчої агітації у м. Почаєві (поблизу Кременця) була спроба вчинити замах на його життя [5, с.37].

Обраний 1922 р. послом до польського сейму Б. Козубський став одним з організаторів Українського парламентського клубу. Праця в сеймі й антипольська боротьба зблизили Бориса з Сергієм Хруцьким та Самійлом Підгірським. Спільні відозви послів з'являлись неодноразово. Зокрема, вони закликали українців взяти участь у виборах до гмін 1927 р. [15, арк.63]. Оскільки, важливим було те, хто очолить місцеву владу. Бачимо Бориса Козубського як зрілого та практичного політика, саме це є основними рисами до його історичного портрету.

Деякі депутати польського сейму і сенату, в тому числі, і Борис Козубський почали співпрацю з Українською народно-трудовою партією. Він разом з іншими депутатами Української парламентарної репрезентації з північно-західних українських земель, був обраний до Тіснішого

Народного комітету партії. Таким чином Трудова партія однією з перших спробувала проламати «сокальський кордон» і охопити своїм впливом цілу Західну Україну [16]. Крім того, це також були кроки для об'єднання українських демократичних сил.

Борис Козубський закликав українських політиків до консолідації та об'єднання національно-державницьких сил. Відповідно така діяльність визначала його як стратега, це ще одна риса до його історичного портрету.

Борис Козубський був учасником створення у 1925 р. УНДО, він ввійшов до складу першого ЦК партії [17, с.26]. Об'єднавчий з'їзд українських політичних партій відбувся 11 липня 1925 р. До складу Центрального Комітету УНДО ввійшло 37 осіб, серед яких були такі відомі політичні та громадські діячі, як Михайло Галушинський, адвокат Володимир Загайкевич, о. Леонтій Куницький, Василь Мудрий, Остап Луцький, Михайло Струтинський, адвокат Кость Левицький, Іван Ліщинський, адвокат Борис Козубський, сенатори Михайло Черкавський та Олександр Карпінський та інші.

Програмною засадою УНДО проголошувалась національна єдність всього українського народу, який «змагає до здобуття Соборної Незалежної Української держави на всіх українських землях». Платформа засвідчила різко опозиційне ставлення УНДО до польської окупаційної адміністрації [18, с.97]. Підтримуючи політичну платформу партії Борис Козубський проявляє ще одну рису, притаманну його політичному портрету – послідовну безкомпромісність у боротьбі за незалежну Україну.

Як і весь український консервативно-клерикальний табір Б. Козубський виступав за нормалізацію польсько-українських відносин на засадах національно-територіальної автономії українських земель у складі Польщі. Він солідаризувався з УНДО щодо необхідності участі у виборах до сейму і сенату 1935 р. Участь у виборах з українських партій взяли лише УНДО і УНО [19, с.197]. З 1925 р. Б. Козубський очолює УНДО в Кременецькому повіті, одну з найвпливовіших політичних партій.

Як член УНДО Борис Козубський брав участь у повітових народних з'їздах і вічах. 18 жовтня 1926 р. Повітовий Народний Комітет у Збаражі під проводом А. Гаврилюка скликав повітове віче, яке староство заборонило. За цих умов було вирішено скликати політичну довірчу нараду за участю 235 представників Збаражчини і Новоселеччини. На нараді також виступив український депутат Б. Козубський, який зупинився на характеристиці польської політики на т. зв. кресах [18, с.106].

Не минула цієї родини й хвиля антиукраїнських політичних репресій, що прокотилася Західною Україною перед вибухом Другої світової війни. До Берези Картузької потрапили Борис і Юрій Козубські, батько та син. У вересні 1939 р. охоронці табору порозбігалася, рятуючись від наступу німецьких завойовників. Ледь живі в'язні розбрелися хто куди. Покаліченого й виснаженого Б. Козубського помістили до Кременецької лікарні. Згодом, дружина перевезла хворого чоловіка до Львова. До червня 1940 р. його лікували друзі в клініці медичного інституту. Потім він працює коректором в одній з газет.

У Львові, під час німецької окупації, 30 червня 1941 р. було проголошено в будинку товариства «Просвіта» «Акт відновлення Української держави». Тоді ж сформовано український уряд на чолі з Я. Стецьком. Згодом створено «Раду Сеньйорів» (старійшин) – Вищу палату українського парламенту, до якої ввійшов і Б. Козубський [5, с.56].

Українські патріоти під керівництвом колишнього українського посла в польському сеймі С. Скрипника 31 серпня 1941 р. вирішили створити в м. Рівному з видатних українських політичних діячів «Українську раду довір'я». До її складу увійшов Б. Козубський [5, с.57]. Улас Самчук написав про це так : «На першому засіданні цієї Ради були присутні... Засадничо тут зібралися чільні представники культурного, політичного і громадського життя, які пережили різні народобивчі акції минулих окупантських режимів. Багато з них, як Борис Козубський – належали до дуже активних та видатних діячів» [5, с.58].

У 1941 р. Борис Козубський повертається до Кременця. Він рік працює у місті адвокатом та нотаріусом й ще один рік – суддею [20, с.33].

У 1944 р. Б. Козубський переїхав у Львів і працював в органах місцевого самоврядування. Згодом Б. Козубський якимось прилаштувався коректором в обласній газеті «Вільна Україна» [6] та одночасно юрисконсульту Львівського обласного аптечного управління [20].

У серпні 1948 р. його арештували, звинувативши в антирадянській пропаганді. В жовтні цього ж року військовий трибунал військ МВС Тернопільської області засудив 62-річного Б. Козубського до 25 років мордовських таборів. У тих таборах він помер 17 лютого 1953 р. [4]. Місце поховання

невідоме. Реабілітований посмертно в 1991 р. [21].

На прикладі діяльності Б. Козубського бачимо як в умовах польського панування прогресивна українська інтелігенція виступила проти соціального і національно-релігійного гноблення, колонізації. Широко використовувалися для цього трибуни польського сейму і сенату. Досить активну участь брала еліта в діяльності політичних та громадських організацій, ревниво відстоюючи в них права українців.

Незважаючи на складність долі, нездійснені задуми, передчасний кінець і довге забуття, Борис Козубський зумів залишити нащадкам світло свого патріотизму, віру і твердість своїх переконань. Це був діяч відомий далеко за межами Кременеччини, не лише місцевий лідер, а політик та правник якого знали на Волині і в Галичині. Історичний портрет його можна окреслити такими рисами, як інтелігентність, професійність, патріотизм, боротьба за незалежність України, вираженість у діях, перевага громадських інтересів над особистими. Сформований нами історичний портрет є неповним, оскільки ще окремі напрями діяльності Бориса Козубського потребують подальшого вивчення.

Джерела та література

1. Теодорович Н. И. Волинская духовная семинария. История первоначального устройства её и подведомственных ей духовных училищ. Списки воспитанников, окончивших в нем курс учения, а также начальников и наставников в период времени с 1796 по 1900 гг. / Н. Теодорович – Почаев, 1901. – 1023 с.
2. Держархів Тернопільської області, ф.348. Товариство «Просвіта», спр.23, арк.11.
3. Козубський провулок / Мокрицький Г. П. Вулиці Житомира // Енциклопедія Житомира. – Кн.1. – Житомир: Вид. «Волинь», 2007.
4. Бутин В. Є у Кременці вулиця Козубського / В. Бутин // Свобода. – 2010. – № 83.
5. Козубський О. Від Львова до тайги. Про рід Козубських / О. Козубський. – Снятин, 2007. – 286 с.
6. Шубська Г. Мій батько / Галина Шубська // Діалог. – 1993. – № 6.
7. Медведев С. На зламі епох / С. Медведев, В. Савчук // Краєзнавчі нариси з історії Кременеччини. – Випуск 1. – Кременець, 2014. – С. 63-107.
8. Держархів Тернопільської області, ф.242. Кременецька міська дума, спр.69, арк.36.
9. Чернихівський Г. Портрети пером / Г. Чернихівський. – Кременець, 2001 – 260 с.
10. Козубський Борис // Панчук І. Тернопільщина в іменах. Довідник / Ігор Панчук. – Тернопіль, 2006. – С. 80.
11. Скакальська І. Громадсько-політична діяльність Семена Жука / Ірина Скакальська – Кременець: ВЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2006. – 180 с.
12. Бачинський М. Сергій Бачинський. Спогади сина / М. Бачинський. – Л., 2004. – 250 с.
13. Чернихівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності / Г. Чернихівський. – Кременець, 1999. – 386 с.
14. Шевчук Т. Українська інтелігенція Холмщини і Підляшшя в боротьбі за свої права в міжвоєнний період / Т. Шевчук // III Міжнародний науковий конгрес українських істориків. Доповіді та повідомлення. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2008. – С. 123-128.
15. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 351. План проведення виборів до польського сейму та сенату в 1928 р., оп. 1, спр. 75, арк. 63.
16. Народний З'їзд // Діло. – 23 травня. – 1923.
17. Давидюк Р. П. Еволюція національно-демократичного руху на Волині у 20-х роках ХХ ст. / Р. П. Давидюк // Зб. наук. праць РДГУ «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Випуск 23. – 2012. – С. 24-31.
18. Костюк О. А. Адвокатська та громадсько-політична діяльність Степана Барана (1879-1959) / О. А. Костюк. – Серія «Адвокатська біографістика». – К., 2016. – 280 с.
19. Скакальська І. Політико-соціальні виміри та етнокультурні трансформації української еліти Західної Волині 1921-1939 рр. : монографія / І. Скакальська. – Тернопіль : Астон, 2013. – 406 с.
20. Клименко О. Українці в поліції в рейхскомісаріаті «Україна» (Південна Волинь). Німецький окупаційний режим на Кременеччині у 1941-1944 рр. / О. Клименко, С. Ткачов. – Харків, 2012. – 272 с.
21. Петрів М. Борис Козубський – адвокат, державний, громадсько-політичний та культурно-освітній діяч (до 130 - річчя з дня народження) / М. Петрів [Електронний варіант]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=216651075361457&id=100010496978593